

VESNA HALUGA, *Znamen na koži: tradicijska tetovaža žena Hrvatica, katolkinja iz Bosne i Hercegovine*, Naklada Nediljko Dominović, Zagreb, 2023., 201 str.

Predstavljanje hrvatske tradicijske i kulturne baštine jedna je od najvažnijih aktivnosti očuvanja hrvatskoga identiteta u doba sveopće globalizacije. Stoga, svaki novi znanstveni doprinos, koji proučava upravo tu tematiku, treba izazvati pozornost humanista koji se bave tim područjem. U proljeće 2023. objelodanjena je knjiga znakovita naslova *Znamen na koži* autorice Vesne Haluga u izdanju zagrebačke nakladničke kuće Dominović. Autorica knjige je komunikologinja i politologinja s višegodišnjim radnim iskustvom u područjima međunarodnih odnosa, diplomacije, demokratizacije tranzicijskih zemalja, marketinga, odnosa s javnošću, informiranja i protokola. Knjiga je nastala na temelju njezina doktorskoga rada pod naslovom *Semiotički aspekti tradicijskih tetovaža katolkinja s područja Bosne i Hercegovine i njihovo komunikacijsko značenje*, koji je obranila 2022. godine na Sveučilištu Sjever pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Nikše Sviličića. Recenzenti knjige bili su spomenuti mentor i prof. emer. dr. sc. Stipe Botica.

Iako je tema koju autorica obrađuje prije svega poznata i pretpostavljeno dovoljno istražena, sadržaj ovoga djela iznenađuje ne samo nedovoljnim stanjem dosadašnje istraženosti, nego i autoričinim umijećem složene metodologije koja u potpunosti zaokružuje klasične i suvremene metode društvenih i humanističkih istraživanja. Sadržaj knjige shvatljivo je i pregledno podijeljen na: uvod, jedanaest poglavlja, četrdeset potpoglavlja, zaključna razmatranja, dodatke (šest intervjua, pitanja i obrasce za provođenje istraživanja), popis literature, sažetak na engleskomu jeziku, posvete i zahvale te bilješku o autorici.

U *Uvodu* (str. 8-12) sažeto je naviještena tematika knjige koja ima čvrst komunikološki teorijski oslonac, ali i neprijeporni kroatološki tumačeni i raščlanjeni sadržaj. Kada pojašnjava stanje istraženosti autorica iznosi sve do sada objavljene uratke koji se odnose na fenomen tradicijske tetovaže Hrvatica katolkinja u Bosni i Hercegovini. Iz navedenoga je poglavlja sasvim jasno koliko su dosadašnja

istraživanja bila oskudna i nedovoljno znanstvena. Na kraju poglavlja autorica, nadasve razložno, priznaje da je njezina knjiga zapravo prvi znanstveni rad o toj temi.

Prvo poglavlje *Teorijski diskurs fenomena tradicijske tetovaže žena katolkinja iz Bosne i Hercegovine* (str. 13-44) donosi teorijsku osnovu zadane teme. Autorica navodi da je analiza diskursa uporište njezine knjige. Zbog toga su žarišta istraživačkoga diskursa komunikacija, sustav značenja, fenomenologija tetovaže te njihovo značenje u zajednici. Iako su već u prvomu poglavlju najavljeni znanstveni *novumi*, posebnost ove knjige predstavljena je tako da ona želi omogućiti "praktičnu primjenu rezultata (...), odnosno pozicioniranja tradicijske tetovaže kao čimbenika slanja određene, konkretne poruke primatelju, ali ujedno i preporuke za buduću, jasno definiran, odnos prema tradicijskoj tetovaži kao fenomenu karakterističnu za žene katolkinje s područja Bosne i Hercegovine" (str. 13). Kako bi zamisao bolje ostvarila, autorica je utjelovljivala temu svoga istraživanja u teorijske okvire određene metodologiji društvenih znanosti (Giddensova teorije strukturacije, Eliasova teorija figuracije, Atkinsonova razmatranja, semiotika i teorija informacije), ali ima i elemente metodologije svojstvene humanistici (postmoderni diskurs identiteta, simbolički interakcionizam, etnoantropološki diskurs, ko-kulturna [komunikacijska] teorija).

Uloga i značenje tradicijske tetovaže u interpersonalnoj i interaktivnoj komunikaciji (str. 45-60) naziv je drugoga poglavlja gdje je predstavljen fenomen tetovaže u kontekstu interpersonalne komunikacije. Osim toga, autorica je pregledno interpretirala tetoviranje vjerskih simbola u Bosni i Hercegovini kroz povijest kako bi oprimjerila smisao komunikacijskoga značenja tetovaže u povijesnom kontekstu. Precizno je opisala vrijeme, postupke i tehnike tetoviranja. Argumentaciju je dodatno popratila fotografijama visoke kvalitete. Obrazlaganje je navlastito obilježila opisom motiva i denotacijama tetovaža, iako će tomu posvetiti veću pozornost u provedbi istraživanja. Zaključila je da su na tradicijskim tetovažama najčešći prikazi križa, grane i kola u različitim jednostavnijim i složenijim oblicima, što je svojstveno i društveno-kulturnomu kontekstu tradicijske tetovaže.

Treće poglavlje *Komunikacijsko značenje tradicijske tetovaže u religijskom diskursu* (str. 61-70) kazuje o fenomenu tetovaže s gledišta

Katoličke Crkve koja u načelu nije zabranjivala tradicionalno tetoviranje. Unatoč tomu, autorica je pomno analizirala kakav je stav Biblije na tu temu, ali i svećenika koji su se susretali s tradicijskim tetovažama. Proučila je i tumačenja Drugoga vatikanskoga koncila te simboliku ruku kao medija i križa kao motiva kroz antropološki kontekst. U konačnici je objasnila i komunikacijski aspekt simbolike i značenja ruku općenito u kontekstu teme istraživanja.

Pozitivno načelno stajalište na tetovažu kao "ekspresiju osobnoga stila" (str. 71) autorica obrađuje u četvrtomu poglavlju naziva *Suvremeno komunikacijsko značenje, primijenjena umjetnost i očuvanje tradicije tradicijske tetovaže* (str. 71-89). Posebno je zanimljivo poglavlje o suvremenim modnim brendovima koji koriste tradicijsku tetovažu kao primjer dobre prakse. Isto tako, kulturološki je vrlo značajno potpoglavlje o tradicijskoj tetovaži u hrvatskoj književnosti te njezinoj recepciji u suvremenom životu kroz etnografski diskurs.

Nakon interpretativnoga dijela knjige slijedi sedam poglavlja proučavanja pod nazivom *Istraživanje suvremene percepcije i komunikacijskoga značenja tradicijske tetovaže žena katolkinja iz Bosne i Hercegovine* (str. 90-175). Uz precizan opis materijala, metodologije i plana istraživanja, poglavlje je podijeljeno na četiri razine koje će biti zasebno predstavljene.

U prvoj razini *Kvalitativno istraživanje žena tetoviranih na tradicijski način* (str. 105-117) autorica je opisala i donijela skice oblika tetoviranja na dvadeset i tri uzorka s kratkim biografijama ispitanica i običajima tetoviranja u njihovim obiteljima. Uz to, provela je i istraživanje s obzirom na mjesto ishodišne tetovaže (str. 118-126) kako bi utvrdila odnos tetovaže i suvremene percepcije na nju kod učenika gimnazije iz Rame i Čakovca.

Kvalitativno istraživanje intrapersonalnog i interpersonalnog komunikacijskog i semiotičkog značenja suvremeno aplicirane tradicijske tetovaže (str. 127-143) druga je razina istraživanja gdje je autorica istraživala žene koje su nosile privremene tradicijske tetovaže na način kako su komunicirale taj identitetski "znamen na koži" te kako su ga doživjele.

U trećoj razini istraživanja *Suvremena percepcija tradicijske tetovaže kod vjernika i pripadnika vjerske zajednice* (str. 144-155) donosi

percepciju na tradicijsku tetovažu kod vjernika s obzirom na motiv križa.

U posljednjoj, četvrtoj razini istraživanja bavila se suvremenim značenjem tetoviranja na velikom uzorku ispitanika različitih dobnih i spolnih skupina pod nazivom *Istraživanje percepcije i suvremenog značenja tradicijske tetovaže žena katolkinja iz Bosne i Hercegovine* (str. 156-175).

Zaključnim razmatranjima (str. 176-182) dokončala je razradu teme u knjizi. Autorica je ispravna stajališta da je tradicijska tetovaža općeprihvaćeni originalni model neverbalne komunikacije s obzirom na povijesni kontekst njezine pojave i kulturološkoga značenja. Posebna vrijednost tradicijske tetovaže njezin je pozitivan suvremeni tretman danas, kao očito bezvremenski dizajnerski element. Isto tako, autorica smješta formu tradicijske tetovaže kao snažno kulturno orijentirani motiv, ali i društveno razvijeni ko-kulturni komunikacijski koncept. Zbog toga je tradicijska tetovaža zasigurno snažan simbol etničkog identiteta u širem značenju. Autoričino vrijedno istraživanje možda najbolje opisuje sljedeći zaključni paragraf: "(...) istraživanje je pokazalo kako je tradicijska tetovaža uzak, semiotički koncept jedne tradicije i kulture, jedinstven u cijelom svijetu budući da jasno određuje status, opisuje jedinstveni ritual samoga postupka, objašnjava veze i granice između različitih kultura unutar Bosne i Hercegovine tijekom više od četiri stotine godina osmanske okupacije pa sve do današnjih dana, te pridonosi definiranju identiteta unutar samog entiteta hrvatskog naroda, ali i između drugih dvaju entiteta u Bosni i Hercegovini te identifikacije tradicijske tetovaže kao jedinstvenog nematerijalnog blaga, budući da je njen doprinos kulturnoj raznolikosti, kao najvažnijoj baštini čovječanstva, neosporan" (str. 180).

Na kraju treba pohvaliti i autoričin jasni i pitki jezični stil, ali i vrhunsko grafičko i vizualno opremanje knjige. *Znamen na koži* Vesne Haluga uzoran je primjer znanstvenoga, ali i znanstveno-popularnog djela kako bi buduća interdisciplinarna kulturološka istraživanja trebala biti interpretirana, raščlanjena i objelodanjena. Zato je ovo jedinstvena komunikološko-kroatološka studija s prevažnom hrvatskom identitetskom temom koju smo čekali - i dočekali.

Vlatko Smiljanić